

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-31>

УДК 332.132

ДЕТЕРМІНАНТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

DETERMINANTS OF ECONOMIC POLICY IN THE SYSTEM OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE REGION

Василюк Софія Володимирівна

кандидат хімічних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2946-0513>

Шафієва Лейла Гачаївна

здобувач наукового ступеня,
ПрАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна академія управління персоналом»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6284-3607>

Vasilyuk Sofia

Lviv Polytechnic National University

Shafieva Leila

PJSC «Higher Educational Institution»
Interregional Academy of Personnel Management»

Визначено, що станом на сьогоднішній день ключові проблеми економічної політики пов'язані з паралельним існуванням регулятивних механізмів на національному та міжнародному рівні, за участю інституціонального контексту визначення економічної політики, а також з розробкою рекомендацій, які забезпечували б оптимізацію функціонування економічної системи в умовах заданих політичних обмежень. Обґрунтовано, що на передній план виходить завдання визначення детермінантів економічної політики в системі сталого розвитку регіону і створення на їх основі комплексного підходу, що дозволяє здійснювати аналіз процесів становлення економічної політики як на національному, так і на міжнародному рівні. Обґрунтовано, що внаслідок наявності конкуренції між регіонами за залучення інвестицій, виникають регіональні детермінанти. Виокремлено індивідуальні, корпоративні, галузеві та макроекономічні детермінанти економічної політики. Запропоновані нові напрями удосконалення регіональної політики в системі сталого розвитку регіону.

Ключові слова: регіональна економіка, економічна політика, регіон, детермінанти, сталий розвиток, розвиток продуктивних сил.

Определено, что по состоянию на сегодня ключевые проблемы экономической политики связаны с параллельным существованием регулятивных механизмов на национальном и международном уровне, с участием институционального контекста определения экономической политики, а также с разработкой рекомендаций, которые обеспечивали бы оптимизацию функционирования экономической системы в условиях заданных политических ограничений. Обосновано, что на передний план выходит задача определения детерминант экономической политики в системе устойчивого развития региона и создание на их основе комплексного подхода, позволяющего осуществлять анализ процессов становления экономической политики как на национальном, так и на международном уровне. Обосновано, что вследствие наличия конкуренции между регионами за привлечение инвестиций, возникают региональные детерминанты. Выделены индивидуальные, корпоративные, отраслевые и макроекономические детерминанты экономической политики. Предложены новые направления совершенствования региональной политики в системе устойчивого развития региона.

Ключевые слова: региональная экономика, экономическая политика, регион, детерминанты, устойчивое развитие, развитие производительных сил.

The array of scientific theoretical works formed so far has laid the foundation both for empirical research aimed at identifying decision-making determinants in the field of economic policy, and for formulating recommendations

for improving its effectiveness. At the same time, despite the progress made, a number of fundamental issues remain unresolved. The purpose of the article is to determine the determinants of economic policy in the system of sustainable development of the region. It is determined that as of today the key problems of economic policy are related to the parallel existence of regulatory mechanisms at the national and international levels, with the participation of the institutional context of economic policy, as well as the development of recommendations to optimize the functioning of the economic system. It is substantiated that the task of determining the determinants of economic policy in the system of sustainable development of the region and creating an integrated approach based on them, which allows to analyze the processes of economic policy formation both nationally and internationally, comes to the fore. It is proved that the most characteristic determinants that significantly affect the development of regions and without which it is impossible to implement an effective regional policy can be conditionally grouped into two groups according to the extent and generalization of the impact. It is substantiated that due to the competition between regions for attracting investment, there are regional determinants: interaction and cooperation between regions and central authorities, the level of decentralization, competitiveness and the level of disparities in regional development. Individual, corporate, sectoral and macroeconomic determinants of economic policy are singled out. It is determined that the main obstacle in the direction of regional development planning is the presence of both temporal and spatial inconsistencies between stakeholders. New directions of improvement of regional policy in the system of sustainable development of the region are offered.

Keywords: regional economy, economic policy, region, determinants, sustainable development, development of productive forces.

Постановка проблеми. Вивчення механізмів становлення і реалізації економічної політики являє собою дуже динамічну область теоретичних досліджень в сучасній економічній науці. Протягом останніх двох десятиліть в даній сфері спостерігався значний прогрес, пов'язаний з розвитком аналітичного інструментарію теорії суспільного вибору і його застосуванням до аналізу все ширшого кола питань державного регулювання господарських процесів. Одночасно з цим велася розробка теоретичних моделей, спрямованих на врахування специфіки наднаціональних механізмів економічного регулювання, які спираються на міжнародну координацію економічної політики, формування регіональних інтеграційних об'єднань, діяльність міжнародних економічних організацій. Сформований до теперішнього часу масив наукових теоретичних робіт заклав фундамент як для емпіричних досліджень, спрямованих на ідентифікацію детермінант прийняття рішень в області економічної політики, так і для формулювання рекомендацій щодо підвищення її ефективності.

У той же час, незважаючи на досягнутий прогрес, ряд принципових питань донині залишаються невирішеними. Це стосується насамперед проблем, пов'язаних з паралельним існуванням регулятивних механізмів на національному та міжнародному рівні, за участю інституціонального контексту визначення економічної політики, а також з розробкою рекомендацій, які забезпечували б оптимізацію функціонування економічної системи в умовах заданих політичних обмежень. Наслідком зазначених проблем стали значні труднощі, з якими економічна теорія зіткнулася при пояс-

ненні успіху і невдач політики господарської трансформації в постсоціалістичних країнах, а в останні роки – при пошуку шляхів і методів боротьби з глобальною економічною кризою. З урахуванням цього на передній план виходить завдання визначення детермінантів економічної політики в системі сталого розвитку регіону і створення на їх основі комплексного підходу, що дозволяє здійснювати аналіз процесів становлення економічної політики як на національному, так і на міжнародному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення питань формування економічної політики внесли фахівці, які вивчають інституційні аспекти функціонування господарських систем. В першу чергу це відноситься до представників неінституціонального напрямку в економічній теорії, який походить від робіт Д. Нортона [1] і розділяє основні методологічні передумови «основної течії» в сучасній економічній теорії. Оцінці впливу політичних інститутів на ефективність проведеної економічної політики були присвячені роботи таких авторів, як В.С. Автономов, В.Л. Тамбовцев, Р.М. Ентов [2–4].

Серед українських вчених доцільно згадати праці В. Панченко [5] щодо дослідження теоретичних підходів до визначення економічної сили та економічних інтересів держави як детермінант її економічної політики. Також значний внесок у визначення чинників регіональної політики, напрямів розвитку регіональної економіки зробили І. Жилияєв, Т.Бабиш [6; 7] і інші. Проте є питання, які заслуговують додаткових наукових досліджень у сфері становлення економічної політики в системі сталого розвитку регіону.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення детермінантів економічної політики в системі сталого розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу. Регіональний розвиток залежний від великої кількості визначників різного рівня [8]. Найхарактерніші детермінанти, що відчутно впливають на розвиток регіонів та без урахування яких не можливо реалізувати ефективну регіональну політику можна умовно згрупувати у дві групи за мірою поширення та за мірою узагальненості впливу. До першої групи, яка розрізняє детермінанти за мірою поширення можна віднести локальні, регіональні, національні та глобальні детермінанти регіонального розвитку (рис. 1).

Локальні детермінанти представлені якістю регіональної інфраструктури та місцевого управління, рівнем охорони здоров'я, забезпеченням освіти та безпеки, наявністю місцевих умов для розвитку. Безперечно, розвиток будь-якої території (населеного пункту)

обумовлюється наявністю певних компонентів, серед яких:

- житлові фонди;
- якісна і достатньо розгалужена мережа енерго– та водопостачання;
- розвинена транспортна інфраструктура;
- якісна телекомунікаційна мережа;
- заклади освіти та охорони здоров'я;
- якісні та кваліфіковані кадри.

Дуже важливою локальною детермінантою є створення необхідних умов для розвитку бізнесу, що полягає у забезпеченні комунікації бізнесу та освітянської і наукової сфер, спрощенні процедур ведення бізнесу та взаємозгодженості інтересів влади та бізнесу. Значущим локальним визначником, що сприяє веденню бізнесу, залученню інвестицій та, як наслідок розвитку, регіону є його хороша репутація [9].

Для ведення ефективної регіональної політики врахування зазначених локальних

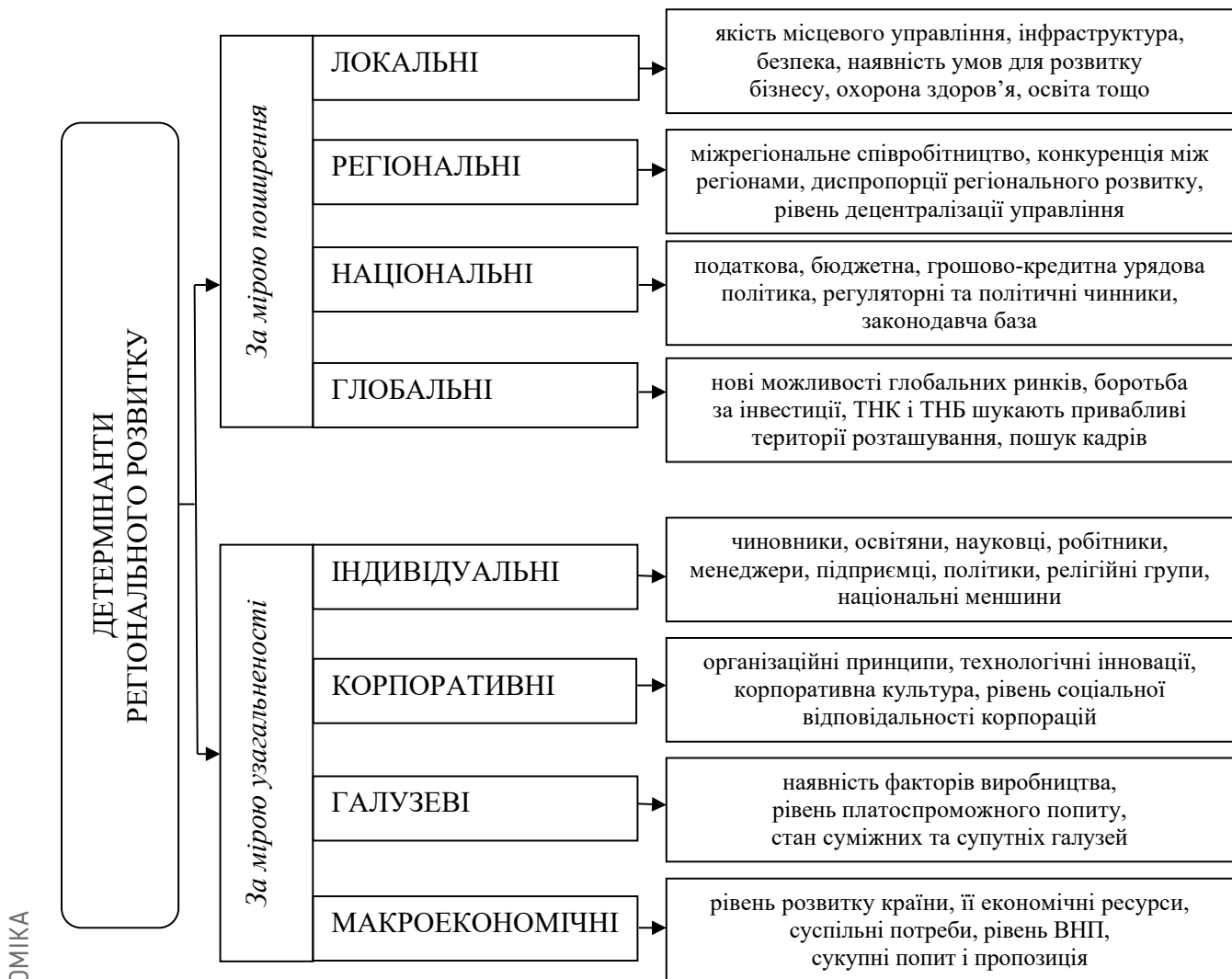

Рис. 1. Класифікація визначників регіонального розвитку

детермінант, безперечно, необхідне завдання, однак воно не є цілковито достатнім, оскільки певна територія (регіон) не є самодостатньою та ізольованою одиницею. З огляду на це, внаслідок наявності конкуренції між регіонами за залучення інвестицій, виникають регіональні детермінанти: взаємодія та співробітництво між регіонами і центральними органами влади, рівень децентралізації, конкурентоспроможність та рівень диспропорцій у розвитку регіонів. Останні, хоч і залежать великою мірою від власних резервів регіону, однак можуть корегуватися наявністю потужних регіонів-конкурентів, оскільки за умов сприяння міжрегіонального співробітництва наприклад з питань розвитку інфраструктури та ресурсного забезпечення регіони-сусіди багато в чому можуть стимулювати розвиток один одного.

Оскільки, регіон це структурна одиниця держави, яка розвивається у загальнодержавному політичному та економічному середовищі, то на нього безумовно впливатимуть законодавчі та регуляторні чинники які і є національними детермінантами. Бюджетна, податкова, грошово-кредитна політики уряду країни обумовлюють розвиток регіону. Чим вищий рівень централізації державного управління тим значущішими є національні детермінанти, і навпаки, із збільшенням децентралізації управління зазначені детермінанти менше впливають на регіональний розвиток.

Глобалізаційні процеси, що супроводжуються збільшенням відкритості економіки, усуненням перепон на шляху переміщення товарів, капіталів та робочої сили, завдяки розвитку нових технологічних можливостей, наприклад в інформаційно-комунікаційній сфері, однозначно позначаються на економічному, фінансовому, політичному, соціальному розвитку як окремих країн, так і їх окремих територій. Це все описується впливом глобальних детермінантів на регіональний розвиток, який можна простежити у відображенні на розвитку регіону потенційних загроз та нових можливостей глобального ринку. Діяльність транснаціональних банків і корпорацій, які шукають привабливі території розташування, теж може сприяти регіональному розвитку. Не менш впливовими є і глобальні кризові явища. Наприклад, глобальна фінансова криза 2007–2008 років стимулювала пошук альтернативних джерел доходів на місцях.

За мірою узагальненості впливу можна виокремити індивідуальні, корпоративні, галузеві та макроекономічні детермінанти (див. рис. 1) [9].

Індивідуальні детермінанти відображають вплив на регіональний розвиток кадрового потенціалу регіону, який в свою чергу залежить від кваліфікації, освіченості та порядності окремих працівників усіх сфер (органів влади, науки, освіти, виробництва, підприємницьких структур і т.п.) і простих мешканців.

Корпоративні детермінанти відображають вплив на розвиток регіонів певних характеристик корпорацій розташованих на його території, наприклад, вплив рівня корпоративної культури та соціальної відповідальності корпорацій чи вплив організаційних принципів побудови корпорацій і ефекту від впровадження ними технологічних інновацій.

Галузеві детермінанти представлені характеристиками наявних у регіоні факторів виробництва, рівнем платоспроможного попиту, станом суміжних та супутніх галузей, які позначаються на розвитку регіону.

Відповідно, макроекономічні детермінанти це, не що інше, як характеристики розвитку країни – рівень ВВП, наявні ресурси, потреби суспільства, сукупні попит і пропозиція і т.д.

Регіональна політика держави прагне забезпечити організацію національного простору відповідно до обраної стратегії розвитку. В Україні за ініціативи Президента було розроблена Національна економічна стратегія 2030 основна ідея якої в напрямку регіонального розвитку полягає в тому, що: «кожен регіон, включений до загального українського простору, спроможний самостійно виявити реалізувати та примножити власний потенціал для забезпечення гідного життя своїх мешканців» [10].

Зазначена стратегія також розроблена з врахуванням потреби розвитку новітніх технологій та одного з найважливіших факторів економічного розвитку – людського капіталу. Без цього країну країна може опинитися на периферії світового розвитку, оскільки саме від зазначених факторів найбільше залежить рівень конкурентоспроможності української економіки в сучасному світі.

Національна економічна стратегія 2030 вказує на певні існуючі бар'єри, що обмежують внутрішній розвиток, розподіляючи їх за напрямками планування, управління та фінансування регіонального розвитку.

Основною перепорою у напрямі планування регіонального розвитку є наявність як часової так і просторової неузгодженості міжстейкхолдерами. Зокрема неузгодженість стратегічних загальнодержавних документів з територіальною документацією часто веде

до недотримання чинного законодавства щодо територіального (регіонального) планування та порушення логічного взаємозв'язку між національною, регіональною та місцевою стратегіями.

Важливим орієнтиром сфери економічного піднесення регіонів є встановлення виняткових характеристик і активів регіону для можливості застосування нових методів управління шляхом співпраці органів влади (регіональних та національних) та стейкхолдерів цього процесу (підприємці, університети, науководослідні установи, громадянське суспільство). Нажаль на сьогодні зазначений процес так званої «Смарт спеціалізації», як і процес становлення об'єднуючих точок зростання є незавершеним. Крім того, належному веденню планування регіонального розвитку перешкоджає низький рівень стратегічного планування на рівні громад, недостатнє застосування інструментарію співпраці щодо спільних територій та економії на масштабах. Як певний бар'єр для ефективного функціонування вказаного вище напряму можна також розглядати недостатньо розвинене міжнародне партнерство з метою обміну досвідом та реалізації спільних проектів.

Для результативності наступного напряму управління регіональним розвитком бар'єром є низький рівень інституційної спроможності, що обумовлюється низьким рівнем оцифрування географічних даних регіонів і обмеженістю статистичних даних, доступних органам місцевого самоврядування, недостатньою фаховістю керівників чи спеціалістів органів місцевого самоврядування (відсутність інституційного досвіду щодо управління проектами розвитку і стратегічного планування), недосконалістю системи підготовки кадрів для територіального управління, відсутністю цільових показників ефективності на всіх рівнях та недостатньою інформованістю населення щодо структури місцевого самоврядування та планів розвитку регіону, низькою дієвістю асоціацій регіонального розвитку (часто через дублювання функцій різними органами влади на місцях) та малою активністю громади у прийнятті рішень.

Щодо третього напряму – фінансування регіонального розвитку, то основною перешкодою для його належного функціонування є недостатнє залучення усіх існуючих можливостей для наповнення бюджету. Державні фонди регіонального розвитку і державних інвестицій на жаль, замість впровадження проектів націлених на розвиток, здебільшого, зосереджу-

ють свою увагу на підтримці проблемних територій. Недосконалою є система міжбюджетних відносин щодо питань регіональних дотацій та розподілу податків між громадою, регіоном та державою. Відчутним є брак ефективних інформаційно-просвітницьких проектів для територій, а також програм їх фінансування. Крім того, в деяких регіонах обрані як індустріальні парки території не володіють необхідною інфраструктурою. Органи місцевого самоврядування не в змозі провадити результативну політику розвитку, оскільки відсутні дані щодо впливу для громади від приходу інвестора, а також вони не володіють потрібними ресурсами для спів фінансування існуючих програм, що сприяють розвитку (проектів підтримки місцевого підприємництва, міжнародної технічної допомоги, інвестування в комунальні підприємства та майно і т.п.).

Беручи до уваги виявлені проблеми варто зосередитись на змінах, які б відповідали поточним викликам. Насамперед, певного доопрацювання потребують нормативно-законодавча база, що регламентує стратегічне планування та забезпечення його дотримання в тому числі на рівні громад, а також система моніторингу і оцінки ефективності стратегій. Варто розробити механізми каскадування стратегічних цілей та провести узгодження стратегічних документів і просторової документації, завершити процес визначення точок зростання (смарт-спеціалізації) у регіонах, які будуть обов'язковими компонентами стратегічного регіонального планування, забезпечити нормативне середовище для цільового фінансування державним фондом регіонального розвитку проектів, що передбачають економічне зростання в межах регіональної смарт-спеціалізації та характеризуються позитивною фінансовою віддачею, сформувані певні критерії якості і методики розробки інвестиційних проектів.

Крім того, доцільно переглянути систему розподілу податкових надходжень до бюджету, сприяти більшому фінансуванню проектів міжрегіонального та міжмуніципального співробітництва та смарт-спеціалізації.

Регіональна та секторальна політика має сприяти розвитку функціональних типів територій (широкофункціональних міст, сіл, що розташовані у несприятливих умовах) шляхом розроблення та впровадження програм фінансової підтримки відповідних проектів, підтримувати подальший розвиток міжрегіональної співпраці за рахунок механізмів об'єднання громад, забезпечувати умови для

розвитку міжнародного співробітництва органами місцевого самоврядування, стимулювати розвиток комунікації між органами місцевого самоврядування та мешканцями громад і створити необхідні умови для періодичної, прозорої та доступної звітності органів місцевого самоврядування.

На певну увагу заслуговує ревіталізація і облаштування громадських просторів та розвиток системи кредитування місцевого самоврядування шляхом удосконалення функціонування кредитних інститутів.

Усуненню визначених бар'єрів може сприяти й низка заходів освітнього спрямування, зокрема: розроблення закладами вищої освіти сучасних освітніх програм публічного адміністрування з підготовки посадових осіб місцевого самоврядування та територіальних управлінців, моніторинг та оцінювання рівня компетенцій керівників і спеціалістів місцевого самоврядування, забезпечення умов (створення правового та методичного фундаменту) для проведення міжнародних і міжрегіональних обмінів молоді (програми Erasmus+ та ESC).

Разом з тим, слід врегулювати на законодавчому рівні діяльність агенцій регіонального розвитку (завершити їх інституціоналізацію та розширити повноваження), створити управлінські агенції з питань муніципальної статистики при місцевих радах для збору статистичних даних щодо взаємодії між регіонами та розрахунку регіонального індексу людського розвитку. Крім того варто всіляко сприяти оцифруванню географічних даних, розробленню онлайн геоінформаційної платформи для відкритого висвітлення основних даних регіонального розвитку та інтерактивної карти інвестиційних можливостей, де регіон чи територіальна громада зможе формувати свій профіль за шаблоном.

Висновки. Регіональний розвиток обумовлений великою кількістю детермінант, які пов'язані спільною метою – забезпечення добробуту населення і які доцільно враховувати розробляючи механізми та інструментарій забезпечення стійкого розвитку регіону для забезпечення ефективної імплементації збалансованої політики регіонального розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Пер. с англ. А.Н. Нестеренко; предисл. и науч. ред. Б.З. Мильнера. Москва : Фонд экономической книги «Начала», 1997. 180 с.
2. Автономов В. Модель человека в экономической науке. Москва : «Экономическая школа», 1998. 230 с.
3. Тамбовцев В. Государство и переходная экономика: пределы управляемости. Москва : ТЕИС, 1997. 432 с.
4. Радыгин А.Д., Энтов Р.М. «Провалы государства»: теория и политика. *Вопросы экономики*. 2012. № 12. С. 12–24.
5. Панченко В.Г. Теоретичні підходи до визначення економічної сили та економічних інтересів держави як детермінант її економічної політики (випадок неопротекціонізму). *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 5. С. 12–19.
6. Бабич Т.О. Економічні детермінанти зміни технологічних укладів. *Актуальні проблеми міжнародних відносин* : Збірник наукових праць. 2015. Випуск 126 (частина 1). С. 167–181.
7. Жилияев І.Б., Наумов А.Б., Наумова Л.Н. Институційні детермінанти і стратегічні напрямки економічного розвитку національного господарства. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. Київ : ІВРУ, 2016. № 5. С. 89–95.
8. Романюк С.А. Сучасні детермінанти регіонального розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 5. С. 54–56.
9. Стукало Н.В., Деркач М.І. Сучасні детермінанти регіонального розвитку. *Економіка розвитку*. 2012. № 3(63). С. 22–27.
10. Постанова КМУ «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>

REFERENCES:

1. Nort D. (1997) Instituty, institutsional'nyye izmeneniya i funktsionirovaniye ekonomiki [Institutions, institutional change and the functioning of the economy] / Per. s angl. A.N. Nesterenko; predisl. i nauch. red. B.Z. Mil'nera. Moscow: Fond ekonomicheskoy knigi "Nachala", 180 p. (in Russian)
2. Avtonomov V. (1998) Model cheloveka v ekonomicheskoy nauke [Model of man in economic science]. Moscow: «Ekonomicheskaya shkola», 230 p.
3. Tambovtsev V. (1997) Gosudarstvo i perekhodnaya ekonomika: predely upravlyayemosti [State and transitional economy: limits of control]. Moscow: TEIS, 432 p.

4. Radygin A.D., Entov R.M. (2012) «Provaly gosudarstva»: teoriya i politika [“State failures”: theory and politics]. *Voprosy ekonomiki*, no. 12, p. 12–24.
5. Panchenko V.G. (2018) Teoretichni pidkhodi do viznachennya yekonomichnoi sili ta yekonomichnikh interesiv derzhavi yak determinant ii yekonomichnoi politiki (vipadok neoproteksionizmu) [Theoretical approaches to the establishment of economic power and economic interests of the state as a determinant of economic policy (a type of neoprotection)]. *Investitsii: praktika ta dosvid*, no. 5, p. 12–19.
6. Babich T.O. (2015) Yekonomichni determinanti zmini tekhnologichnikh ukladiv [Economic determinants of changes in technological ways]. *Aktualni problemi mizhnarodnikh vidnosin: Zbirnik naukovikh prats*, vol. 126 (ch. 1), p. 167–181.
7. Zhilyaêv I.B., Naumov A.B., Naumova L.N. (2016) Institutsiyni determinanti i strategichni napryamki yekonomichnogo rozvitku natsional'nogo gospodarstva [Institutional determinants and strategic directions of economic development of the national economy]. *Naukovi zapiski Institutu zakonodavstva Verkhovnoi Radi Ukraini*. Kyiv: IVRU, no. 5, p. 89–95.
8. Romanyuk S.A. (2013) Suchasni determinanti regional'nogo rozvitku [Modern determinants of regional development]. *Investitsii: praktika ta dosvid*, no. 5, p. 54–56.
9. Stukalo N.V., Derkach M.I. (2012) Suchasni determinanti regional'nogo rozvitku [Modern determinants of regional development]. *Yekonomika rozvitku*, no. 3(63), p. 22–27.
10. Postanova KМУ «Pro zatverdzhennya Natsional'noi yekonomichnoi strategii na period do 2030 roku» [On approval of the National Economic Strategy for the period up to 2030]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>